

Universitätsbibliothek Wuppertal

Linguarum Vett. Septentrionalium Thesaurus Grammatico-Criticus Et Archæologicus

Hickes, George

Oxoniae, 1705

Caput primum [Fortsetzung]

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1559)

“in dextram, pariter quæ sursum ponuntur deorsum vertendo, & quæ deorsum, sursum, ut & apertos ductus claudendo, clausos aperiendo, lineasque parallelas decussando, aliquando etiam duplicando literam vel dimidiando, & dein dimidiatæ quid addendo, formatæ sunt. Iisdem quoque modis, artibusve scriptorum sculptorumque, quæ tertio loco, seu ordine cernuntur, ab iis, quæ in secundo delineantur ortum suum duxerunt, ut attentus lector facile dignoscet.

“Denique infra posui in quatuor tabellis. +. †. ✕. †. æri insculptum nobilissimum monumentum *Runicum*, quod à se *Ruthwelli*, vulgo *Reveli* apud Scotos, descriptum ad me misit in Septentrionali literatura, præsertim in *Runica*, singulariter eruditus, Reverendus *Wilhelmus Nicolsonus*, Archidiaconus *Carleolensis*; qui, ut inter *Runica* nostra prodiret rogatus, humanissime consentiit, in libro, *Northymbria vetus* inscribendo, quem literato orbi daturus est, idem perfectius cum versione & notis editurus. Id vero, ut hic publicandum rogarem, duo quidem moverunt: primum, quod *Christianum* monumentum cum sit, ad ea debet accedere, quæ *runas* apud Septentrionales gentes, post receptam ab iis Christianam religionem, in usu aliquandiu fuisse ostendunt; dein quod præter *Communiore*s primi Alphabeti *runas*, in quibus integrum exaratur monumentum supra descriptum, haud exiguus numerus *runarum minus communium*, quæ secus ac *magis communes* delineantur, in eo reperiuntur. Quæ in oblongo saxi ambitu, tabb. †. †. Latine scripta cernuntur, quod facile legi possunt, nec interpretem requirunt, nec monitionem, nisi quod in tabb. † quod *SELVSI* scriptum videtur, debet legi *SECVS*. In legendis vero tabb. + & ✕ omnis est sita difficultas, non quod ipsæ *Runæ* sunt adeo ignotæ, aut incertæ, sed quod modus scribendi, & consequenter legendi ordo involuta & incerta sunt. Doctissimus *Nicolsonus* Lectiones quidem suas non nobis invidus negavit, sed pro modestia sua ante publicari noluit, quam cum exteris *runarum* peritissimis eas communicasset. Quamobrem cum monumento à se descripto lectiones, versionem, & notas suas ad magnos viros *Perinskioldum* Suecum, & *Windingum* Danum misit, ut iis, quicquid de suo singuli possunt, cum illo communicantibus, perfectissimum tandem, & rep. literaria dignissimum prodeat monumentum, non suas tantum *runas*, sed earum descriptorem interpretemque æternitati consecraturum.

“Monumentum *Ruthwellense* merito sequuntur rhythmici quidam *Saxonice* scripti in tabellis C. D. E. F. FF. G. H. quos delineandos curavi è ms. quodam Carminum miscellaneo, cujus copiam mihi fecerunt, qui mihi cum honore semper nominandi sunt, Decanus, & Canonici Ecclesiæ *Exoniensis*; & ut inter *Runica* nostra locum obtinerent fecere quidem quum literæ, tum voces verè *runicæ*, hoc est *mysticæ*, & occultæ, quas iis interscriptas lectori *runarum* studio so tam gratas fore arbitror, quam quod gratissimum.

“In Tab. C describitur conclusio seculi, & adventus Christi ad iudicium. Tab. D continet personæ poenitentiam agentis soliloquium de separatione animæ & corporis. Tab. E quandam, sive rem, sive personam, quasi quid monstri volantis, ænigmaticè describit. Tab. F etiam rem aliquam, sive personam tanquam monstrum describit, cujus nomen in *runis* ænigmaticè ponitur. Tab. FF quid, ut monstrum multipes, quod sex oculos, duodecim pedes, & duas alas habens, partim homo, partim equus, partim canis, & partim volucris erat, ænigmaticè describit. Tab. G rem aliquam vel personam visam mysticè describit. Tab. H personam celeri gressu festinare visam, fœminamque solitarie sedentem describit.

“Qui vero hæc omnia præsertim tot à se visa adeo mysticè describit, dramatis persona est, quæ de se etiam multa ænigmaticè dicit: ut, *Mec geyette soð sigona paldend Epryt to compe Ic þuph muð sþræce monzum peopbum þpencum þinge hpægl iþ min haro þag hþrte beophþe neade. 7 rþrpe on þeafe. ic þyrge þpelle 7 bole hþette. unþæb þiþar oþrum rþrpe halþ iþ min hþit 7 heafob þealo þiþan sþa rome sþrte ic eom onþeþe beabo þæpen þeþe me on bæce rþandah þeþe sþylce sþe on leopum hlifrah tu eapan oþer eazum oþbum ic rþeppe in gþenne gþæf me bið gþn þitob gþ me onhælean on þindeþ. þælgþim þiða ðæp ic þic þuge bloð mið þeapnum ic eom munðþona minþe heopþe eobop þipum þært ic eom þeopþ þepum þiðe þunden þþungen of þeapnum 7 of þurghleoþum of þenum 7 of þunum þæger mec þægun þeþne on lifte þeþeþon mið lifte unþer hþoþer þleo hæleð mec þiðþon þaðeþan in þyðenne. Me ad bellum, & certamina ordinavit Christus verè invictissimus dominus. Ego eloquens multis linguis loquor, multis modis psallo. Vestimentum meum est raucum, variegatum, splendidum, rubrum; & clare vestibus stultos, desipientes, & tardi ingenii homines acuo, in stultitiæ semitis alios corrigo. Collum meum est candidum; & capita multa ampla habeo eaque decora; alacer, & celer sum, arma fero, quæ mihi à tergo sunt. Mibi etiam in genis eminent duæ aures. Per medios mucrones in viâ reta gradior. Valde mihi gratum est cum quis crudelis tyrannus suo cum cruento satellitio me, ubi domum posui, invenit. Ego gregi meo sum patronus, sepes myrtis contexta. Ego dignis viris longe latèque inventa sum, proficiscor ex nemoribus, ex urbibus, ex vallibus, ex montibus; alæ diei me in æthera sublimem tollunt, meque in tecta sua lubenter ferunt homines quam primum in dolio [i. e. baptisterio] lavantur. Ex quibus constat personam, quæ in hoc dramate *Saxonico* loquitur, esse *Ecclesiam*; nam alii quæ supra vertuntur me iudice, convenire non possunt.*

1 Vide *H Spelmanni* literas de origine vocis *run*, in pl. *runer. Olai Wormii* literaturæ *Runicæ* c. 1.

Jam de novis quæ cum tota ferè Europa *Islandis* communes sunt: multorum tamen seculorum decursu ab iisdem usurpatæ; aded ut non satis constet, quando earum usus primùm invaluerit. Numerantur autem XXII. a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, x, y, z, þ.

Ex his XVII sunt consonantes, b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z, þ. Quarum enunciatio *Islandis* eadem est, quæ cæteris Europæ populis: excepta ultima þ, quam ex *Runico* Alphabeto in hodiernum transtulerunt. Hæc enim duplicem habet sonum. Nam in fine dictionis posita, vel post vocalem in eadem syllaba, valet d; ex. gr. *naath*, *naad*, *gratia*: *mathur*, *madur*, *homo*. In initio autem dictionum collocata valere videtur Hebræorum *Tbau*. Sonat enim non prorsus *Tb*, sed quiddam crassius cum sibilo quodam quasi *Tsh*. Quæ pronunciandi ratio *Britannis* & *Gallis* hodieque non infrequens est. Nomen olim habuit *Thuß* / nunc *thorn* appellatur, & sæpissime in *Snorronis Sturlonidis* R R. Septentrionalium historiâ, quæ *heims-fringla* inscribitur, pro d scribitur, ut in *eþur*, *seve*; *folloþo*, *appellarunt*; *asgarþ*, pro *asgard*, *nomen urbis*; *fallaþur*, *vocatus*; *raþa*, *regere*; *truþo*, *credebant*; *þinn*, *Odinus*; *gerþo*, *fecerunt*.

De litera seu potius aspiratione h notandum, quod eo nusquam nisi in dictionum initiis *Islandi* utantur: nisi vox sit composita, ut *upphaf*, *principium*, vel *initium*. Inveniuntur quidem in quibusdam manuscriptis *Norvegicis* consonæ in medio vocum aspiratæ. Ex. gr. in L. Parent. *þath* et *upphaf lagha varrha* / id est, *hoc est initium legum nostrarum*. Verum hanc scribendi rationem corruptius seculum introduxisse videtur. Cujusmodi citato L. plura leguntur à puriore antiquitate aliena. Veteres, more Græcorum, tantum vocales aspirarunt, ut *haugur*, *tumulus*, *hugur*, *animus*, &c. Moderni autem præterea consonis l, n, r, præponunt h, ut, *hlaatur*, *risus*; *hnoetur*, *globus*; *hrosun*, *commendatio*. Sic *lutur*, *res*; *rutur*, *aries*, item proprium Viri, veteribus absque aspiratione pingebantur: at modernis cum aspiratione, *hlutur* & *brutur*. Quarta consonans apud *Islandos* biformis est, f, v. Posterior figura ubique in antiquissimis codicibus obvia est: prior novitatem sapit. Variant etiam, in pingendo, aliarum formas; sed more, ut existimo, ab exteris desumpto.

Duplas x & z aliundè in *Literaturam Islandorum* irrepisse existimo: Earum enim potestatem distinctis literis gþ & þ, fuisse expressam notatamque ex vetustissimis nostratium manuscriptis colligere licet.

Vocales sunt quinque: a, e, i, o, u.

Ex his, e, simplicem unicùmque habet sonum, qualem e *Germanorum*, *Danorumque*. A, i, u, duplicem; longum & brevem. A longum prorsus ac Latinorum diphthongus au effertur, ut *haad*, *irrisio*. Breve ut *Latinorum* vel etiam *Danorum* & *Germanorum* a, ut *matur*, *cibus*. Sic i longum est in voce *frýdur*, *elegans*: Breve in *frídur*, *pax*. U longo constat vox *sue*, *putredo*: Breve *hlutur*, *res* vel *portio*, & hoc mixtum quendam ex u communi & y sonum obtinet. O triplex est: longum, breve, & brevissimum. O longum in vocula *goodur*, *bonus*, legendum: Breve in *for*, *vetustus*: Brevissimum medio quodam tenore inter a & u enunciandum, ut *þnd*, *anima*.

Quamvis autem in pingendo, nullum inter vocalem longam & brevem discrimen vulgò faciant, cum natura & constructio vocum suoapte ingenio id suppeditet; nos tamen, vitandæ confusionis ergo, in tradendis Linguæ *Islandicæ* rudimentis, longam à brevi geminata vocali distinguemus, hoc modo: aa, ij, oo, uu, longas denotabunt: a, i, o, u, breves. Verum o brevissimum virgula transversa (ø) à reliquis secernet. Obiter hæc notandum, quod vocales longæ nunquam in fine vocum ponantur, nisi voces sint monosyllabæ, aut ex monosyllabis compositæ. Notandum etiam u breve in o breve sæpissime mutari, ut in *folloþo* pro *folloðu*; *logþo* pro *logðu*; *gerþo* pro *gerðu*, vel *gerðu*.

Ex vocalibus inter se junctis fiunt Diphthongi.

Diphthongos *Islandi* proprias agnoscunt tres, æ, au, & ei. Impropiam unam y, æ & au ita efferunt, ut utriusque vocalis diphthongum constituentis sonus audiri possit: Ex. gr. *ædur*, *vena*, secus quam faciunt hodiè *Dani*, qui diphthongum æ per e exprimunt. Sic † au non ut *Latini*, sed ut *Danorum* modernorum & *Islandi* efferunt, ut *naud*, *calamitas*. Ei vero & y communem consuetudinem sequuntur, ut *neid*, *calamitas*, *ýdur*, *viscera*.

“Hactenus doctissimus *Runolphus*, qui brevitati nimium studens, haud pauca de literis lectu simul jucunda, & utilia præterit, quæ *Cimbricarum* literarum studiosi maxime interest scire. “Istiusmodi præsertim sunt, quæ doctissimus *Gudmundus Andreas Islandus* tradidit in Lexico suo *Islandico*, quod *Havniæ* non ita pridem nescio quo fato mendose satis impressum, utinam quis *Cimbricæ* literaturæ patronus correctius, & si ita visum fuerit etiam & auctius denuo edendum curaret. Istiusmodi quoque sunt, quæ Cl. *Christianus Wormius*, *Olai Nepos* in literis suis, dum *Oxonii Aræ Schedis* edendis sudaret, ad nos datis scribere haud dedignatus est, & nobiscum pro humanitate suâ communicare, quippe quod eum certiore feceram me jam tum

† Diphthong. au quandoque brevis est apud *Islandos*, utpote positum pro ø, vel a brevissimo: ut docet etiam *Gudmundus Andreas Islandus* in Lexico *Islandico*.

“in eo pene totum esse, ut *Gramm.* Septentrionalium alteram, eamque longe perfectiorem editionem
 “literato orbi darem. — Præterire (*inquit*) tamen non possum nonnullas prælo *Sheldoniano* deesse
 “literas, quas ut suppleret aliquis optarem. Id genus sunt diphthongi *q, æ, æ*, quarum ne
 “vola quidem aut vestigium hic apparet, cum tamen adeo sint necessariae, ut nihil supra. Prima
 “fateor fronte videntur cum *o* *oe* coincidere; sed alia in prioribus latet emphasis, quam po-
 “steriores nesciunt exprimere. Quod unico saltem hic illustrare exemplo libet in *Ara*, quem
 “publici juris hic facimus. Est autem *Byscopom qrum*. Deerat hic litera; cujus vice, quam
 “credis me usurpasse? Certe non *o*, quod nequiquam in hac voce locum habet; sed duas li-
 “teras *vo*, ut adeo excudi fecerim *vorum*, & verterim *Episcopis nostris*; quæ vox licet cum
 “sensu auctoris plane conveniat, si pronuntiationem consideres, longe alia est ab eâ, quam nos
 “dedisse *Aram* credimus, cujus sonus delicatissimus, ni fallimur, fuerat, medium sibi inter *o* & *vo*
 “locum vendicans. Posterior diphthongus non ejusdem cum priori est momenti; in mss. ta-
 “men occurrit frequentissima, ut in *ætlon*, in *Ara* nostro, pro quo tamen *ætlon*, & satis quidem
 “apposite, ni fallimur, impressum.

“Quod ad consonantes attinet, nec illas omni plane numero absolutas habetis. Deest plane
 “communissima illa inter *f* simplex, & duplex media, ut taceam eandem omnino literam
 “variis haud raro modis scribi. Ita illam *K* in mss. antiquissimis, & optime Notæ expres-
 “sam videbis, ut alias taceam, quarum ductus, pro temporum diversitate toto ab hodiernis cælo
 “distant, easque nisi quis ex mss. aliquando eruerit, & in lucem protraxerit, difficillimum erit
 “tyronibus mss. cujuscunque generis evolvere.

“Optarem præterea esset *Grammaticæ Islandicæ* adjectum singulare quoddam de abbreviatio-
 “nibus, & literarum inter se permutationibus caput, incredibili certe futurum usui. Ad prio-
 “res pertinet *fungr* pro *fonungr*; *mirpr* pro *myrdtur*, & id genus aliæ numero tantum non in-
 “numeræ. Quod ad posteriores attinet, in unica voce *nacuart*, *a*, vocalem, cum *o*, & *u*; *qo*
 “cum *f* permutatas vides; legendum enim *nocturr*. in voce *cairte*, *a* cum *e*, *i* cum *y*, *c* cum *f*,
 “quod posterius frequentissimum est; ita & *o* cum *u*: haud raro permutatum observare licet,
 “præsertim in fine vocum; ut in *scyllbo*, *quomo*, pro *scylldu*, *fonu*. Nihil autem frequentius,
 “quam *d* cum *t*, & *p* permutari: ut, in *pat*, *daupur*, pro *pad*, *daudur*. Est & alia non con-
 “temnenda, ut mihi videtur observatio ad grammaticam suo jure pertinens, totalem nonnulla-
 “rum literarum omissionem explicans, quæ ejus est naturæ, ut ad abbreviationes referri vix
 “possit: ita litera *u* frequentissime eliditur; ut, *tiocrt* pro *tiocurt*. Haud raro etiam litera *n*
 “abjicitur, præsertim in fine vocum, ut, *han*, *man*, pro *hann*, *mann*: aliquando etiam in medio:
 “ita *madur* pro *mandur*, *homo*. Et si quid de literarum in vocibus nonnullis pleonasmis. De
 “syllabarum præter necessitatem, præsertim in fine vocum, adjectionibus generaliores quædam
 “ex natura vocum elicerentur regulæ. Illæ sane ad etymologiam vocum feliciter tradendam
 “haud parum conferrent. Hactenus pro acumine suo *Wormius* noster, cujus præceptiones ad
 “regulas quatuor reduci possunt, quarum singulas exemplis, quæ inter legendum occurrunt,
 “amplius illustrare nostri fore censemus.

I. “Primo igitur, in lingua *Islandicâ*, literæ invicem permutantur: sic *gortha* pro *giorde*, *feci*.
 “*bæpi* vel *bæthi*, pro *bæde*, *tum*, *cum*, *quoque*. *meth*, pro *med*. *et*, pro *ed*. *tith*, pro *tjð*. *sego*,
 “pro *segu*. *ollom*, pro *ollum*. *father*, pro *fader*, & *fauder*. *veithi*, *veide*, *venatio*. *ero*, *eru*, *voro*,
 “*voru*. *scrifatha*, *scrifade*, *scripsi*. *bygthi*, *bygde*, *habitabat*. *dogom*, *dogum*, *diebus*. *mioc*, *miog*.
 “*amithli*, *amilli*, *in medio*, *inter*. *hafthi*, *haffde*. *mathr*, *madr*. *honum*, *honom*. *orthit*, *ordit*, *verdit*,
 “*jaetus*, *a*, *um*. *thottor*, *dotter*, *filia*. *borthost*, *bordust*, *pugnabant*. *conor*, *konur*, *uxores*. *unz*, *uns*,
 “*donec*. *haustho*, *hesdu*, *habebant*. *aste*, & *aste*, *opto*. at *Vstia*, vel *Vsta*, *optare*. *hovom*, *hofum*.
 “*monom*, *munum*. *pave*, *pafe*, *papa*. *hatith*, *holith*, pro *hatyd*, *festum*. *lanns*, pro *lands*. *lytt*,
 “pro *lyft*, *clauditur*. *yrkia*, *metrificare*, *facit* in præter. *orte*.

II. “Secundo, omittuntur, & earum omissione voces abbreviatur: *ens*, pro *hins*, *fadr*, *fau-*
 “*thr*, *fauhr*, pro *fader*, &c. *Hvorke*, & *hvarki*, pro *hvoruge*. *sonr*, pro *sonur*. *sem*, ex *sama*.
 “*veisla*, pro *veisla*, *convivium*. *suerleic*, pro *suerd-leic*, *bellicosus ludus*. i. e. *bellum*. *Kaussteg-*
 “*giadur*, *rubram barbam habens*, pro *Kaudsteggiadur*.

III. “Tertio, nonnunquam in vocibus redundant: ut in *Agastur*, *ageztr*, pro *agiatr*, vel *agatr*;
 “si non pro *Agalestr*, & tum cadit sub regula II. *lanndi*, pro *landi*. *holt*, pro *holt*. *stoll*, pro
 “*stol*. *sia*, pro *sa*, *hic*. Huc referenda sunt, quæ duplices consonantes habent per simplices re-
 “ctius scribendæ: ut, *scylldu*, *hilldur*.

IV. “Quarto, redundant aliquando syllabæ, præsertim in fine vocum: sic legitur *i brottu*, pro
 “*i brot*, per metathesin pro *i burt*, quod verbis adjunctum significat *ex*, *trans*, *ab*, *dis*. Item
 “*longe*, *peregre*; aliquando vero occurrit *burt* absque *i*: ut, *burt fara*, *abire*. *burt refa*, *expellere*.

V. “Hisce addatur quinta de metathesi, sive transpositione literarum.